6 | Doelstellingen

6.1 OUDE EN NIEUWE VERLANGENS: VOORRANG VOOR DE VREDE

6.1.1 *Uiteenlopende doelen*

Onze poging om de toekomstige ontwikkeling van onze wereld te voorzien met behulp van wat wij weten over de functionering der volkshuishoudingen en de tendenties van de tegenwoordige politiek, heeft geen aanlokkelijk perspectief opgeleverd. Als wij de tradities en de praktijk volgen van ministers van Financiën bij het opstellen van het budget en van planners bij het opstellen van plannen, is er bepaald aanleiding om naar alternatieven te zoeken: een plan in onderscheiding van een prognose. De auteur geeft er de voorkeur aan dat de economische wetenschap op een dergelijke wijze wordt beoefend, dwz. een zo bruikbaar mogelijke vorm en toepassing wordt gegeven.

Bij een dergelijk plan moet men beginnen met het stellen van doelen, waarvan wij al weten dat zij zullen afwijken van onze voorspelling.

In het raam van dit boek, dat vooral bedoeld is als een boek over economische en sociale politiek, spreekt het vanzelf dat wij beginnen met een exploratie van de doelstellingen van de mensheid in economische en sociale zaken. Wij moeten dan allereerst vaststellen dat er uiteenlopende doeleinden worden nagestreefd. Binnen elk land hebben de verschillende politieke groepen — voor zover zij zich kunnen doen horen — verschillende voorkeuren aangaande de economische en sociale toestand. De doelen lopen ook uiteen tussen de verschillende landen: het Oosten, het Zuiden en het Westen hebben verschillende aspiraties en binnen elk deel der wereld zijn er allerlei nuances. De Sowjet-Unie heeft bepaalde wensen die niet geheel samenvallen met die van China of Albanië; de ambities van India verschillen met die van Argentinië, die van de Arabische landen vallen niet samen met wat Israël hoopt en die van de Verenigde Staten verschillen met die van Noorwegen of Spanje.

Deze divergenties zijn een uitdrukking van het gedeeltelijk autonome karakter van de doelstellingen der economische poli-

tiek. In vele opzichten verschillen de voorkeuren tussen personen, groepen en volken en zij moeten als gegeven worden beschouwd door de deskundige op het gebied van de economische politiek. Het doel van de economische politiek moet zijn de vervulling te brengen van zoveel mogelijk verlangens. In bepaalde belangrijke opzichten moeten die verlangens worden gecorrigeerd: het is onmogelijk om te voldoen aan met elkaar strijdige verlangens.
Zo zal het niet mogelijk zijn om tegelijkertijd te voldoen aan een ontwikkelingsdoel van 9% van de een of andere regering en een van 10% van de oppositie.
Er is zelfs een verdere beperking: de doelen van de economische politiek mogen niet strijdig zijn met de produktiewetten of met de aanvangsvoorraden goederen die beschikbaar zijn. Zo zal een politiek moeten worden verworpen die is gebaseerd op de veronderstelling dat de kapitaalcoëfficiënt van de elektriciteitsproduktie 3 is, terwijl hij in werkelijkheid 5 is. Het is ook duidelijk dat een politiek gebaseerd op de veronderstelde aanwezigheid van een voorraad van 2 miljoen ton tarwe, niet kan worden uitgevoerd wanneer er maar 1 miljoen ton blijkt te zijn.
De waardevolle dienst die de economist kan bewijzen aan de vormgeving van een economische politiek, kan bestaan uit het aanwijzen van deze verschillende grenzen die aan onze keuze worden gesteld. Ook dan blijven er nog een groot aantal mogelijkheden. Wij kunnen bijv. denken aan een politiek waarbij de consumptie van Europa met 7% toeneemt en die van India met 5% en aan een andere waarbij de consumptie van Europa met 6% en die van India met 7% toeneemt, en nog aan vele andere. Het is de bedoeling van de schrijver van dit boek om de doelstellingen te bespreken van een politiek die de naam verdient van de 'best denkbare politiek'. In de vaktaal van de economist moet dit betekenen dat iets dat wij zullen noemen het 'algemeen belang op wereldschaal' tot een maximum wordt gemaakt onder alle fysieke nevenvoorwaarden waaraan wij zijn onderworpen. Een dergelijke poging houdt in dat wij gewichten toekennen aan de belangen van de verschillende landen en groepen. Deze gewichten zijn binnen zekere grenzen willekeurig en kunnen in de praktijk alleen worden verkregen door onderhandelingen van de soort zoals zij gevoerd worden in de 'consortia' (bijv. voor India), zolang wij geen betere procedures kennen.

6.1.2 *De verschillen zijn kleiner dan men denkt*

Zo'n poging zal misschien een hopeloze onderneming lijken. De auteur is optimistischer; een der redenen daarvan is dat de divergenties in de doelen van verschillende landen en politieke groepen kleiner zijn dan vaak wordt geloofd. Een andere reden is het feit dat de fysieke beperkingen die in acht genomen moeten worden, zó veel mogelijkheden als op korte termijn onpraktisch uitsluiten, dat het keuze-interval aanzienlijk verkleind wordt.

De doelstellingen die heden ten dage in de economische politiek worden nagestreefd door regeringen van landen die zich in zeer verschillende omstandigheden bevinden, lopen in werkelijkheid niet zo veel uiteen. Wanneer het er eenmaal toe komt, dat men ernstig over deze doeleinden nadenkt, blijken sommige algemene menselijke verlangens zo overwegend te zijn, dat de verschillen automatisch ineenschrompelen. Kwalitatief gesproken denken allen aan de fundamentele doelen van ontwikkeling, een betere inkomensverdeling en stabiliteit zowel voor de economie als geheel, als voor de labiele markten. In landen waar de ontwikkeling reeds ver genoeg gevorderd is om volledige werkgelegenheid mogelijk te maken, blijft dit een doel op zich zelf. Kwantitatief zijn de ontwikkelingstempi waarnaar gestreefd wordt, de laatste tien jaar duidelijk geconvergeerd. Er is minder aanleiding voor ontwikkelde landen om naar hoge groeitempi te streven dan voor onderontwikkelde landen. Percentages tussen de 3 en 5 voor de ontwikkelde en tussen de 5 en 8 voor de minder ontwikkelde schijnen regel te worden bij het bewust stellen van doelen. Hogere percentages mogen op zich zelf zeer aantrekkelijk lijken, maar iedereen weet dat zij zeer moeilijk te verwezenlijken zijn en dat zij slechts in zeldzame gevallen als Japan verwezenlijkt zijn. De doelen ten aanzien van de inkomensverdeling lopen zeer sterk uiteen voor verschillende sociale groepen, zoals begrijpelijk is. Doch het is overduidelijk geworden uit de ervaring van de meest progressieve landen in dit opzicht — de Sowjet-Unie, Israël, Polen, Noorwegen, Nieuw-Zeeland — dat veranderingen in de inkomensverdeling veel minder gemakkelijk door te voeren zijn dan wij zouden wensen. Realisten van alle richtingen weten daarom wel dat het beste dat wij kunnen hopen een geleidelijke verbetering is in de richting van de zojuist genoemde landen. Wat de stabiliteit betreft, de fluctuaties in de totale vraag over de wereld als geheel zijn zeer bescheiden geweest en

iedereen is tevreden wanneer wij hen kunnen handhaven op dat peil of iets daaronder. De schommelingen op afzonderlijke markten zijn niet zo bevredigend geweest, doch het zal niet zo moeilijk zijn om hier over de doelen eensgezindheid te bereiken: de discussie zal in hoofdzaak gaan over de toe te passen middelen (zie hoofdstuk 7).
Wegens al deze redenen is de formulering van redelijke doelstellingen voor een internationale economische en sociale politiek geen hopeloze onderneming. Natuurlijk kan alles altijd moeilijk gemaakt worden door iemand die dat om politieke redenen wil. Men kan altijd een gevecht op leven en dood beginnen om een decimaal verschil in groeitempo. De wil om tot overeenstemming te komen moet aanwezig zijn; doch er steekt op zich zelf een zeer groot voordeel in om tot overeenstemming te komen.

6.1.3 *Uiteenlopende resultaten*

Voor het kiezen van doelen voor een internationale economische politiek kan enige lering worden getrokken uit de doelen die de laatste vijftig jaar zijn gesteld en de uiteenlopende graad van succes die bereikt is. Zulk een analyse licht ons in over de onvervulde verlangens en soms ook over de oplossingen die elders gevonden zijn. Zoals overal in dit boek, zullen wij slechts de hoofdlijnen van het vraagstuk beschouwen; wij zullen een groot aantal interessante details verwaarlozen. Een vergelijking van deze soort is bijzonder belangwekkend wanneer zij wordt gemaakt voor het Oosten en het Westen als geheel; in deze twee gebieden heeft men immers verschillende oplossingen beproefd. Somtijds is ook het verschil tussen de Verenigde Staten en Europa leerrijk. Zo hebben wij vastgesteld dat het Westen heeft uitgemunt in het verbeteren van de kwaliteit der verbruiksgoederen en op die wijze veel heeft bijgedragen tot de vergroting van de menselijke bevrediging. De produktie is ook gestegen, maar niet zo snel als in het Oosten. De stelsels van sociale verzekering zijn ook met veel succes in het Westen ontwikkeld en hebben praktisch hun grenzen bereikt in de meest ontwikkelde westerse landen in Noordwest-Europa.
Het onderwijs is toegankelijk gemaakt voor praktisch allen in de Verenigde Staten, de Sowjet-Unie en enkele Europese landen, doch in mindere mate in andere Europese landen.
Uit deze vergelijkingen zijn wij geneigd te concluderen dat er

aanleiding voor de Sowjet-Unie is om meer nadruk te leggen op de verbetering van de kwaliteit der verbruiksgoederen en voor Europa om de toegang tot het onderwijs te vergemakkelijken. Van de andere doelen van sociaal-economische politiek die in verschillende landen een rol spelen, schijnen er twee in mindere mate te zijn gehaald dan men hoopte. De inkomensverdeling is niet zo gelijk geworden als velen hadden gehoopt en de medezeggenschap heeft niet veel voortgang gemaakt. Zoals wij reeds hebben opgemerkt, zou dit kunnen zijn toe te schrijven aan moeilijkheden inherent aan deze doelen en tot nu toe onvoldoende begrepen door hen die die doelen formuleerden. Op een zeer algemene wijze kunnen wij zeggen dat wij hier raken aan het feit van de ongelijke kwaliteit der individuele mensen en dat de vermindering van die verschillen minder eenvoudig is dan men gedacht heeft. Toch schijnen er mogelijkheden te zijn die nog niet ten volle zijn gebruikt. Bovendien vragen opvoedingsprocessen meer tijd dan vele produktieprocessen en organisatie en er is reden voor enige volharding. Dit betekent niet dat deze sociale doelstellingen niet de moeite waard zijn; integendeel, wij weten hoeveel waarde velen eraan hechten.

6.1.4 *Gemeenschappelijke doelen*

Na deze inleidende opmerkingen zullen wij trachten samen te vatten wat naar ons gevoel de belangrijkste doelstellingen zijn die voor een internationale economische en sociale politiek moeten worden aanbevolen. In deze paragraaf zullen wij ons beperken tot de doelen voor ontwikkelde landen in het eigenlijke economische en sociale vlak. In de volgende paragraaf zullen wij de doelen voor de ontwikkelingslanden bespreken, vooral opnieuw in het economische en sociale vlak. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk zullen wij de veiligheid bespreken, die steeds meer zó urgent wordt dat zij alle andere gebieden van politiek moet beïnvloeden.

Ofschoon wij de mening hebben verdedigd (zie § 5.2.1) dat het economische probleem langzamerhand van minder belang zal worden voor de ontwikkelde landen, zou het voorbarig zijn om het over het hoofd te zien. Voor vele mensen in het Westen en nog meer in het Oosten is er de fundamentele behoefte aan een hoger verbruikspeil. Economische ontwikkeling blijft daarom een doel en voorlopig een belangrijk doel. Heel wat gerechtvaardigde verlangens worden nog niet bevredigd, zowel

in de individuele als in de collectieve sfeer. Met collectieve verlangens bedoelen wij verlangens die voor gehele groepen worden geformuleerd door hun leiders, die soms een beter inzicht hebben in wat 'goed voor hun leden is'; soms ontvangen de leiders daarbij het advies van deskundigen — op medisch, opvoedkundig of zelfs cultureel gebied — die tegelijk wijze mannen zijn. Op het gebied van huisvesting, gezondheid, opleiding en cultuur blijft veel te doen en om te beginnen is daarom meer produktie nodig.

Zo'n ontwikkeling naar hogere produktie moet vergezeld gaan van het hoogst mogelijke peil van werkgelegenheid, tot aan 98,5 of 99% van de tot werken in staat zijnde bevolking. Dit niet alleen omdat werkloosheid verspilling betekent van de produktieve krachten van het land, doch ook omdat een gezond leven werk nodig heeft. De marge van $1^1/_2$ tot 1% die ons cijfer vertoont met 100% is nodig om de mensen in staat te stellen van werk te veranderen en om enige keuze te laten aan de organisatoren van de produktie. Natuurlijk moet in een tussenliggende werkloosheidsperiode een werkloosheidsuitkering worden betaald.

De gewenste ontwikkeling in de produktie moet ook stabiel zijn, dwz. zonder schommelingen om de trend van meer dan enkele procenten voor een land als geheel. De landbouwproduktie kan voorlopig nog niet worden gestabiliseerd wegens de schommelingen in de weersomstandigheden, doch de inkomens van landen als geheel moeten worden gestabiliseerd door marktregelingen en verzekeringsstelsels. Wij verontschuldigen ons dat wij hier reeds over de middelen spreken. Wij doen dat omdat deze de beste mogelijkheden vormen die tot nu toe bekend zijn om de inkomens te stabiliseren en de enige manier vormen om aan te geven welke graad van stabilisatie moet worden nagestreefd.

Stabiliteit in de ontwikkeling der produktie moet vergezeld gaan van een constant algemeen prijspeil.

De verdeling van het verbruik over de groepen binnen een land en tussen de landen moet zo gelijk zijn als de andere doelstellingen en de middelen toelaten. Wellicht zullen deskundige lezers deze formulering vreemd vinden en zullen planners protesteren dat hier geen cijfer als doel wordt genoemd. Wij hebben dit laatste vermeden in verband met de moeilijkheden van een van boven opgelegde gelijkmaking der inkomens (§ 4.2.1). Anderzijds zijn wij onder de indruk van de

menselijke waarde van het doel. Door onze formulering verwijzen wij het vraagstuk naar de technici van de economische planning, die alternatieve vormen van economische politiek zouden moeten bestuderen, die aan alle andere doelen voldoen en daarvan de politiek zouden moeten kiezen die de minst ongelijke inkomensverdeling geeft. Naar alle waarschijnlijkheid zullen de belangrijkste middelen om tot een gelijkere inkomensverdeling te geraken, op belastinggebied liggen, dat later zal worden besproken (§ 7.1.2), en op het gebied van het onderwijs in de ruimste zin. De toegang tot meer onderwijs moet, op culturele en algemeen-menselijke gronden, echter ook als een doel op zich zelf worden gezien en wij verlaten hiermee dus de economische en sociale doelen in engere zin.
Zoals wij reeds eerder uiteenzetten (§ 5.2.2), worden naar ons gevoel culturele en algemeen-menselijke doelen belangrijker dan economische, wanneer het welstandspeil het Amerikaanse of Noordeuropese peil bereikt. In een boek dat voornamelijk de economische politiek behandelt, kan een gedetailleerde bespreking van de culturele doelen niet worden gegeven en nog minder een van de middelen van opleiding. Na zich aldus voor blunders te hebben veilig gesteld, kan de auteur alleen nog stellen dat de middelen nodig voor algemene onderwijsdoeleinden hoge prioriteit moeten genieten, op voorwaarde dat zij op de best mogelijke wijze worden besteed.
Economisten onder de lezers van dit boek zullen zich misschien verbaasd afvragen waarom ons lievelingsonderwerp van betalingsbalansevenwicht niet onder de doeleinden genoemd is. De oorzaak ervan is dat wij over de doelen voor de gehele wereld hebben gesproken en dat een van de middelen waarover wij zullen gaan spreken, de kapitaaloverdrachten zijn; bovendien is betalingsbalansevenwicht een technische voorwaarde in plaats van een doel.

6.1.5 *Vrede als een economisch doel*

Doch wij weten allen dat de dreiging van een oorlog in zijn nieuwe vorm in al haar zwaarte boven onze discussies over doelen van toekomstig welzijn hangt. Alle praten over culturele waarden is overbodig als wij niet het gevaar van kernvernietiging aanzienlijk kunnen verminderen. In vergelijking tot de eventuele economische en culturele vooruitgang is dit risico nu zo allesbeheersend dat het een beetje belachelijk, indien niet misdadig, zou zijn als iedere wetenschapsman zich strikt hield

aan de traditionele grenzen van zijn vakgebied. Naar des schrijvers mening heerste deze toestand reeds in 1912. Van die periode af, of misschien al eerder, zijn de risico's van oorlogsschade belangrijker geweest dan de economische waarden die gewoonlijk bij de voorbereiding van de economische politiek worden besproken. Sinds die tijd zouden de economisten al hun stemmen hebben moeten verheffen, in de naam van hun eigen wetenschap, tegen oorlogsvoorbereiding en ten gunste van de vestiging van een internationale orde. De gewoonte om een aantal politieke doelen als gegeven te beschouwen en alleen maar een economisch beleid uit te werken teneinde deze doelen te bereiken, zelfs wanneer zij de verschrikkelijkste schade toebrengen aan de belangen die aan de economist zijn toevertrouwd, zou een halve eeuw geleden hebben moeten zijn opgegeven. Met andere woorden: in plaats van de oorlog als een buiten-economisch doel te aanvaarden zou hij hebben moeten zijn beschouwd als een binnen de economie vallend middel en wel een middel dat oneindig slechter is dan de ergste zonden tegen de traditionele economische inzichten. In onze leerboeken zou betoogd moeten zijn wat de oorlog betekent als een vernietiger van welvaart en hoe effectief, van economisch gezichtspunt, verschillende methoden tot het voorkomen van het oorlogsgevaar zijn.

Ook nu wij in het verleden deze gelegenheden hebben laten voorbijgaan, kunnen wij nog steeds onze houding vandaag herzien. Dit boek is er een zeer bescheiden poging toe. In deze paragraaf willen wij slechts stellen dat vrede moet worden vermeld onder de economische doelen en daaronder een zeer hoge prioriteit moet genieten. Vrede is natuurlijk altijd een doel van veel wijdere betekenis geweest en zijn economische aspecten dekken het onderwerp slechts ten dele. Tegenwoordig echter is hij een essentiële voorwaarde geworden, wat meer dan een doel is: aan een voorwaarde moet voldaan zijn; oplossingen waarin dit doel slechts ten dele is gehaald, kunnen niet aanvaard worden, zoals wel het geval is met oplossingen waarin een produktietoeneming of een verbetering in de inkomensverdeling minder is dan aanvankelijk gehoopt werd.

6.2 SOCIALE RECHTVAARDIGHEID VOOR LANDEN

6.2.1 *Interne sociale rechtvaardigheid*

Bij onze bespreking van de doelen van economische politiek

hebben wij tot nu toe voornamelijk gedacht aan de toestand in ontwikkelde landen. Lange tijd was dit de wijze waarop economische politiek besproken werd. In de voorstelling van vele regeringen bezaten de belangen der ontwikkelingslanden geen hoge prioriteit. Degene onder hen die koloniën waren, werden als een aanhangsel van hun 'moeder'-landen beschouwd. In elk geval werd hun 'gewicht' in de wereldhuishouding of het algemene belang als laag beschouwd, misschien omdat hun nationaal inkomen laag is in vergelijking tot dat der geïndustrialiseerde landen. De in deze kwestie geïnteresseerde theoreticus kan zelfs een curieuze vorm van deze stand van zaken vinden in de 'sociale welvaartsfunctie' die door sommige theoretici op het gebied van de internationale handel is gebruikt. Deze functie, die verondersteld wordt de wereldwelvaart weer te geven en die door internationale handel zonder inkomensoverdrachten zo groot mogelijk wordt gemaakt, is een gewogen som van de welvaart van de verschillende landen en de gewichten zijn omgekeerd evenredig met de marginale nuttigheden zoals die door elk land worden ondervonden.

Wij beginnen nu te begrijpen dat de dingen anders liggen. De landen van het Zuiden beginnen een belangrijke rol te spelen. Als wij over de doelen der economische politiek denken, kunnen wij hen niet langer verwaarlozen. Integendeel, naar de meest natuurlijke maatstaf die de economist zich kan denken, moeten de belangen van de onderontwikkelde landen hogere gewichten hebben dan die der andere landen, omdat hun grensnuttigheid hoger is en hun noden dringender zijn dan in de ontwikkelde landen.

De doelen die wij toepasselijk vinden voor de ontwikkelde landen, zijn eveneens van toepassing op de ontwikkelingslanden. Ook zij wensen een stabiele uitbreiding van hun produktie en ook zij wensen hun inkomensverdeling te verbeteren en de toegang tot het onderwijs te verbreden. Doch er is aanleiding om een hoofdstuk toe te voegen, omdat zij zich in een stadium bevinden dat aan het onze voorafgaat. Vele ontwikkelingslanden bevinden zich nog steeds in een feodale toestand, waarin de soorten voorrechten en onderdrukking voorkomen die min of meer verdwenen zijn in ontwikkelde landen. Het doel dat moet voorafgaan aan de reeds besproken economische doelen, moet een hervorming van het grondbezit zijn teneinde het maximum aan bezit van één gezin aanzienlijk te verminderen. Dat maximum moet worden teruggebracht tot de optimumgrootte van

een bedrijf, naar de omstandigheden van elk land, dwz. de grootte der bevolking en het beschikbare land. Deze eerste stap naar interne sociale rechtvaardigheid is dus duidelijk. De andere stappen kunnen slechts worden genomen in het tempo dat de economische ontwikkeling gedoogt. Zij zullen vooral moeten bestaan in de snelle vorming van (materieel en menselijk) kapitaal om werkgelegenheid te verschaffen.

6.2.2 *Het sociale probleem tussen landen*

De kapitaalvorming kan in de landen van het Zuiden niet gemakkelijk met de vereiste snelheid plaatsvinden zonder hulp van andere landen. Op dit ogenblik moeten wij onze horizon verbreden en over de grenzen heen zien. Te lang zijn ook deze grenzen door de economisten als heilig beschouwd, zich uitdrukkend in het denkbeeld dat ieder land zijn eigen vraagstukken moet kunnen oplossen. Ook dit is, misschien onbewust, in de theorie van de internationale handel uitgedrukt, die het als normaal beschouwt dat elk land een evenwichtige betalingsbalans moet hebben. Deze benadering is analoog aan de vroegere opvatting dat de betalingsbalans van ieder gezin in evenwicht moet zijn. Al lang geleden hebben wij het bestaan erkend van het 'sociale vraagstuk' en inkomensherverdeling ingevoerd tussen de gezinnen van één land. De tijd is gekomen om te begrijpen dat er thans een sociaal probleem tussen landen bestaat. Wij hebben reeds erkend dat binnen één land de ene streek de hulp van het land als geheel nodig kan hebben om zich te ontwikkelen. Op analoge wijze moet de internationale gemeenschap sommige landen, die van het Zuiden, helpen om hun volkshuishoudingen te ontwikkelen.

Wat wij in deze paragraaf tot nu toe hebben besproken, is een onderwerp van middelen en niet van doelen van economische politiek. Wij moeten ons echter bewust zijn van de beschikbaarheid van deze middelen om te weten welke doelen wij kunnen stellen. De doelen van toenemende inkomens voor de ontwikkelingslanden moeten zo gesteld worden dat zij in het wereldbeeld passen. Net zoals persoonlijk geluk niet alleen afhangt van wat iemand zelf heeft, hangt de bevrediging van een natie ook af van haar toestand in vergelijking met die van andere landen. In de wereld van vandaag kunnen de levensomstandigheden van een groot deel van de bevolking in de landen van het Zuiden niet langer als menswaardig worden be-

schouwd. Een snelle toeneming in de produktie is de enige oplossing; en met snel menen wij dat er hoop moet zijn voor de meeste mensen om een menselijk bevredigend peil te bereiken in een tijdsperiode die nog te overzien is.

6.2.3 *Doelen voor het Zuiden*

Om de genoemde redenen kunnen de doelen die voor het Zuiden worden gekozen, niet eenvoudigweg afgeleid worden uit wat mogelijk is met de middelen die aan die landen alleen ter beschikking staan. Zij moeten zelfs niet worden gebaseerd op de middelen inclusief wat tot nu toe van buiten is beschikbaar gesteld. Deze doelen moeten voldoende hoog worden gesteld om in de niet al te verre toekomst een menswaardig bestaan te betekenen. Om dit te bereiken zijn toenemingen van het inkomen per hoofd met 4 of 5% per jaar een minimum, hetgeen erop neerkomt dat het inkomen in 15 jaar ongeveer verdubbeld wordt.

Naast toenemende produktie moet toeneming van de werkgelegenheid als van de grootste betekenis worden beschouwd. Als het leven al ellendig is in deze landen, dan zeker het meest bij hen die zonder werk of zonder genoeg werk zijn. Bovendien moet een deel der mensen, om de landelijke streken die het armste zijn, te helpen, naar de stad worden getrokken en dit vereist de schepping van industriële werkgelegenheid. Het doel de werkgelegenheid is door velen te lichtvaardig beschouwd, zowel door communisten als door 'kapitalisten'. Het is natuurlijk waar dat wij niet kunnen hopen volledige werkgelegenheid te scheppen in enkele jaren. Het is ook waar dat soms de oprichting van kapitaalintensieve bedrijven mee zal helpen om later de werkgelegenheid te vergroten, doch de dringendheid van de behoefte aan werkgelegenheid moet niet vergeten worden.

Stabiliteit in de ontwikkeling, die wij al bespraken voor de ontwikkelde landen, is een levensvoorwaarde voor ontwikkelingslanden en moet daarom hier ook worden onderstreept. Een rechtvaardiger verdeling van het inkomen over streken en groepen heeft ook hoge prioriteit.

Als gevolg van transportmoeilijkheden zijn de verschillen in welvaart tussen de streken in de grotere ontwikkelingslanden soms zeer groot, vooral in Latijns-Amerika. Als gevolg van de dringendheid der behoeften in de ontwikkelingslanden zijn alle doelen van economische politiek belangrijk. Hun belang over-

treft verre de belangrijkheid van soortgelijke doelen in ontwikkelde landen.

6.3 DE WERELD IS ONS HUIS

6.3.1 *Meer dan ooit ondeelbaar*

De burgers van elk land moeten er, bij het overwegen van hun economische en sociale politiek, zich meer dan ooit van bewust zijn dat zij niet op geïsoleerde wijze plannen kunnen maken voor de welvaart van hun stad, hun district, hun land of zelfs hun continent. Het huis waarin wij wonen, is de wereld; ook als wij niet direct belangstellen in de lotgevallen van landen buiten ons continent, moeten wij daarmee uit eigenbelang rekening houden. Ons eigen levenspeil en dat van onze kinderen en kleinkinderen kan alleen worden gehandhaafd als wij trachten de wereld bewoonbaar te maken. Een oefening in het denken op wereldpeil is nodig. Discussies die alleen de nationale belangen in acht nemen, blijken altijd op de een of andere wijze kortzichtig of beperkt te zijn.

Wij moeten de doelen van de economische en sociale politiek in wereldbegrippen formuleren, met als oogmerk mee te helpen aan de opbouw van een welvarende en eensgezinde wereld. Wij moeten de doelen die wij tot nu toe hebben besproken, toetsen door de vraag te stellen: welke structuur van de wereldhuishouding is mogelijk, stabiel en optimaal? In plaats van geleidelijk door de gebeurtenissen te worden gedwongen tot de verwerkelijking van deze nodige structuur – misschien als het te laat is – kunnen wij beter het probleem op deze wijze stellen.

Wij moeten ons niet afvragen wat het ontwikkelingstempo van land A of land B moet zijn, maar welk stelsel van ontwikkelingstempi voor alle delen van de wereld het beste gekozen kan worden.

Wij moeten ons niet afvragen hoe wij de landbouwproduktie in ons eigen land het best kunnen organiseren, maar wat een redelijke arbeidsverdeling over de gehele wereld is om de noodzakelijke produkten voort te brengen. Het kan best redelijker zijn voor Europa om de suikerproduktie aan andere continenten over te laten, en een deel der textielproduktie eveneens, terwijl wij ons concentreren op elektronica. Niet alleen onze eigen landbouwprijzen, maar die in de gehele wereld moeten redelijk stabiel zijn. Wereldmarkten behoeven werelddoelen. Hetzelfde geldt voor verdelingsvraagstukken. Het is zeer

belangrijk dat de inkomensverdeling in ons eigen land rechtvaardig is, maar het is nog veel belangrijker dat wij een juist begrip hebben van de verstandigste verdeling over de gehele wereld, dwz. van de beste wijze om de armoede in het Zuiden te overwinnen. Om onze nationale doelen te verwerkelijken moeten wij daarom werelddoelen stellen.

6.3.2 *De welvaartskloof overbruggen*

Laten wij het vraagstuk van de versnelling van de ontwikkeling en het gelijker maken van de verdeling opnieuw beschouwen met dit begrip van een gezonde wereld als achtergrond. Welk stel doelen kan dan worden gekozen als een bruikbare leidraad voor een politiek die de wereld gezonder zal maken? Wij moeten bepaald niet een ontwikkeling kiezen die de bestaande kloof in levensomstandigheden verder zal verbreden. Onze ervaring met de tendenties in het binnenland wijst eerder op de noodzaak om de kloof te versmallen, dan hem te laten verbreden. Een belangrijk element in een goed gekozen stel doelen voor een internationale economische politiek moet daarom de overbrugging van de kloof zijn. De groeisnelheid van de inkomens per hoofd in de ontwikkelingslanden moet daarom op een hoger cijfer worden vastgesteld dan die voor de ontwikkelde landen.

Aangezien voor het ogenblik de bevolkingsgroei in de landen van het Zuiden ook hoger is dan in het Westen, moeten de groeisnelheden van het totale inkomen nog meer verschillen. De cijfers die in § 6.1.2 zijn genoemd, zijn de laagste die nog als wijs beleid te aanvaarden zijn. Zij bevatten een tempo van 5 tot 8% voor de ontwikkelingslanden tegenover een van 3 tot 5% in de ontwikkelde; laten wij zeggen: ongeveer 7 voor de eerstgenoemde en ongeveer 4 voor de laatste. Waarschijnlijk zullen de landen van het Oosten hun tempo van ongeveer 7% kunnen handhaven.

6.3.3 *De prijzen stabiliseren*

Wij hebben in het voorafgaande herhaaldelijk het onderwerp van de stabiliteit van de ontwikkeling en de prijzen aangeroerd. Dit is al een duidelijk doel op het wereldplan en wel wegens de internationale concurrentie in de grootste markten. Er behoeft niet veel te worden toegevoegd aan wat wij hebben gezegd.

Er is nog een aspect van het wereldbeeld dat enige verdere uitwerking vergt. Dat is de kwestie van de verhouding tussen

de landbouw- en de industrieprijzen, oftewel die tussen de prijzen van primaire en secondaire goederen, eveneens bekend als het probleem van de ruilvoet tussen die goederen en de landen die deze goederen produceren. Wij menen dat stabilisatie van die verhouding eveneens een doel moet zijn. Doch men moet begrijpen dat zulk een stabilisatie alleen verkregen kan worden als de produktiecijfers zich in dezelfde verhouding als de vraag ontwikkelen. Zeer waarschijnlijk betekent dit dat het produktiepakket van de ontwikkelingslanden meer moet worden gevarieerd, zodat geleidelijk in verhouding minder primaire en meer secundaire goederen worden voortgebracht.

6.3.4 *De behoefte aan veiligheid*

Ten slotte kan bij het denken in wereldverband aan de veiligheid haar juiste plaats worden gegeven. Zij is direct verbonden met het denkbeeld de wereld meer bewoonbaar te maken en met een bewuste en georganiseerde poging om dit doel te bereiken. Teneinde constructief denken over dit onderwerp te stimuleren moeten wij het niet in de lucht laten hangen. Niemand betwijfelt dat een wereldregering of iets dat daarop lijkt een goede oplossing zou zijn, maar de kwestie is hoe daar te komen en of wij er kunnen komen. Uitgaande van de twee machtspolen en hun onderling wantrouwen, hoe is dan een overeenkomst te bereiken die de veiligheid garandeert? Een overeenkomst betreffende de organisatie van de wereld moet alle belangrijke aspecten van het politieke leven omvatten, aangezien de uitoefening van macht hier aan de orde is en wie de macht in handen heeft, beheerst alle relevante aspecten van het politieke leven. Opdat de twee autonome machtscentra tot een overeenkomst geraken, moeten zij aan deze de voorkeur geven boven de huidige toestand vol risico's, waarin zij echter beide in vele opzichten aanzienlijke vrijheid genieten. De overeenkomst moet niet de weg versperren voor wat ieder van hen vitaal beschouwt voor de eigen ontwikkeling. Een aanvaardbare overeenkomst moet daarom altijd de twee hoofdonderwerpen omvatten die tussen Oost en West ter discussie staan: de methode van politieke besluitvorming en de sociaal-economische organisatie der maatschappij. Het moet de mogelijkheden aangeven voor vreedzame evolutie, zowel wat de territoria der landen als wat hun politieke en sociale organisatie betreft. In plaats van te spreken over veiligheid moeten wij spreken over de internationale orde; met minder kunnen wij niet tevreden zijn.

7 | Cybernetica in het kerntijdperk

7.1 ORDE IN EIGEN HUIS: NOODZAKELIJK, MAAR NIET VOLDOENDE

7.1.1 *Middelen in de economische oasen*

Nadat wij de voornaamste doelen van een internationale economische en sociale politiek in het voorgaande hoofdstuk hebben besproken, zullen wij in dit laatste de middelen bespreken die moeten worden aangewend om de doelen te bereiken. Onze discussie zal gebaseerd zijn op de kennis die wij hebben vergaard omtrent de functionering van de volks- en de wereldhuishouding en meer in het bijzonder op de kenmerken van een optimale orde. Wij herhalen hier dat het de combinatie van middelen is die de doorslag geeft en dat het geheel der middelen zó moet worden gekozen dat de doelen bereikt worden. Wegens het vitale belang van de vrede zijn wij bovendien verplicht om de grenzen van de economische wetenschap te overschrijden — met alle daaraan voor de schrijver verbonden risico's — en een verkenning te beproeven van een bijna maagdelijk gebied van de politieke wetenschap.

Aannemende dat een aanzienlijk deel van de beslissingen over de economische en de sociale politiek ook in de toekomst door de nationale en lagere overheden zal worden genomen, zullen wij eerst de middelen bespreken die in eigen huis moeten worden aangewend, hetgeen voor de schrijver betekent in de ontwikkelde westerse landen. Veel dat in deze landen gedaan moet worden zal uiteindelijk ook in de ontwikkelingslanden moeten worden gedaan, als deze een gemengd stelsel kiezen. De dingen die naar de mening van de schrijver zouden moeten worden gedaan in de oostelijke landen, zullen verderop besproken worden (§ 7.2.1).

In verschillende opzichten zijn de landen van het Westen nog altijd te vergelijken met oasen in een wereld van armoede en dwang. In deze opzichten kunnen zij als voorbeelden dienen voor de landen van de andere delen van de wereld. Er moet onmiddellijk aan worden toegevoegd dat in andere opzichten het Oosten ook iets te bieden heeft als voorbeeld (zie § 7.2.3), evenals het Zuiden op sommige gebieden van beschaving.

Sommige van de instellingen die het Westen heeft aan te bie-

den of bezig is te verbeteren, zijn fundamenteel voor een gezonde ontwikkeling. De twee voornaamste polen zijn een gezond regeringsapparaat en een gezond bedrijfsleven. Voor deze twee betekent gezondheid: efficiëntie. Dit is equivalent met een goede organisatie en de juiste persoonlijke gedragslijnen van de mensen die het apparaat bemannen. Daartoe behoren een duidelijk plichtsbesef en integriteit in de uitvoering van iemands taak. Voor regeringsambtenaren moet persoonlijk gewin uit illegale activiteiten uitgesloten zijn. Het nationaal belang moet de doorslag geven, niet alleen tegenover persoonlijk belang, doch ook tegenover departementale of andere partiële belangen. Voor bedrijfsleiders moet speculatie meer en meer vervangen worden door de organisatie der produktie. Belastingen moeten worden betaald en omkoperij moet uitgesloten zijn. Een gezonde publieke sector omvat een uitgebreid stelsel van sociale verzekering, toepasselijk op alle werknemers en soms alle burgers, als in het geval van ouderdomspensioen. De belastingen moeten voor een aanzienlijk deel uit directe belastingen bestaan. Bijzonderheden worden besproken in (§ 7.1.2). De ontwikkeling moet worden bevorderd door verschillende maatregelen. De regering moet een ontwikkelingsplan hebben. Zij moet zelf de noodzakelijke infrastructuur tot stand brengen en de industrieën die niet worden opgericht door de particuliere sector. Zij moet het tewerkstellen van arbeiders subsidiëren als er een teveel aan arbeiders is; zij moet particuliere bedrijven helpen en adviseren, speciaal in de kleine industrie en de landbouw, door modelbedrijven, industriegebouwen of -gemeenschappen en een netwerk van raadgevende ingenieurs. Een der richtsnoeren van deze politiek moet zijn om te komen tot eenheden van optimale omvang, om verspilling van produktiekrachten te vermijden. Voor de zware industrie, met haar grote optimale eenheden, moeten de regeringen samenwerken met andere regeringen of supranationale instanties. Hoe kleiner het land, des te nodiger dit is.
De financiële en monetaire politiek moet gericht zijn op het bereiken van een stabiele conjunctuur en het vermijden van inflatie. Voor ontwikkelingslanden is dit niet eenvoudig, doch het zal beter mogelijk worden als de financiële hulp van buiten aanzienlijk wordt vermeerderd, hetgeen wij nodig achten.

7.1.2 *Verdere verbetering is mogelijk*

De instellingen en de economische politiek van het Westen

veranderen, evenals alle andere dingen in de wereld, voortdurend. Wij hebben reeds gesteld dat zij zich moeten bewegen in de richting van een optimum (zie § 4.1.2). De welvaartstheorie kan helpen om de verbeteringen aan te geven die in onze orde kunnen worden aangebracht. Bovendien hebben wij gezien dat in ontwikkelde landen sommige doelen in het niemandsland tussen de economische en de sociale politiek onze aandacht vragen. De middelen die toegepast moeten worden bij deze tweeledige poging om de westerse maatschappij te verbeteren, zullen in deze paragraaf worden besproken. Naar de mening van de auteur vormen zij verdere elementen van een socialistisch karakter. Hun verdediging kan intussen worden gebaseerd op de eisen van een welvaartsoptimum, waarbij enkele ethische beginselen worden toegepast die aanvaardbaar zijn voor een groot aantal politici van verschillende richting. Aldus moet de discussie erover niet worden gevoerd als een tussen socialistische en liberale beginselen, doch eerder met de begrippen van enkele algemene ethische beginselen en van de economische analyse.

Enkele der verbeteringen hebben betrekking op de omvang van de publieke sector. Als wij het beginsel aanvaarden dat in § 4.1.2 werd besproken, nl. dat activiteiten die externe effecten vertonen, of marginale kosten die onder de gemiddelde kosten liggen, in de publieke sector moeten worden uitgevoerd, kunnen de grenzen tussen de openbare en de particuliere sector worden vastgesteld. Onder deze activiteiten valt de beslissing over het spaarvolume.

Een andere groep verbeteringen heeft betrekking op de structuur der belastingen. Zoals reeds in § 4.1.2 is beredeneerd, moeten vermogensbelastingen een grotere plaats innemen. Deze zijn dichter bij de inkomensoverdrachten die de marginale beslissingen niet vervalsen, zoals door het welvaartsmaximum wordt verlangd, dan de meeste andere belastingen. Zij vertekenen de beslissingen over een vermeerdering der produktie niet zo veel als inkomstenbelastingen. Als een firma of persoon overweegt meer te produceren, kunnen de voordelen onderschat worden als gevolg van de zware marginale belastingdruk, hetgeen produktieverhogingen belemmert. Bij een vermogensbelasting is dit minder het geval. Het gebruikelijke argument tegen deze belastingen is dat de bereidheid tot sparen erdoor verminderd wordt (zie ook § 4.1.2). Wij zagen dat de beslissing over het besparingstotaal in elk geval door

de overheid moet worden genomen en dat het ontbrekende deel altijd door de overheid kan worden bespaard. Daarom is dit argument niet overtuigend. Bovendien kunnen particuliere besparingen door directe middelen worden gestimuleerd, zoals subsidies op investeringen, premies op sparen enz. En ten slotte is het niet helemaal zeker dat hogere vermogensbelastingen het sparen inderdaad zullen verminderen; met het zgn. doelsparen zou het wel andersom kunnen zijn.
Een laatste punt dat uit de welvaartstheorie kan worden afgeleid, is ook reeds in § 4.1.2 behandeld. Het heeft betrekking op de administratie van een vastrechtstelsel. Wij zagen dat vanuit het gezichtspunt van het welvaartsmaximum dit stelsel beter is dan dat van gewone prijzen, doch wel de verdeling van het vastrecht over de consumenten als probleem bevat. Het lijkt efficiënt om de administratie hiervan te combineren met die van de directe belastingen. Dit kan een verder argument zijn om alle takken met zulk een prijsstelsel in de publieke sector te brengen, dwz. die waarvoor de marginale kosten lager zijn dan de gemiddelde.
Wij zullen thans de middelen bespreken die, te zamen met de reeds besproken middelen, nodig zijn om enkele der doelen te bereiken die op de grens van het economische liggen, nl. een betere inkomensverdeling en medezeggenschap. Het meest doeltreffende middel om de inkomensverdeling te verbeteren is de toegang tot de verschillende soorten opleiding te verbreden, waardoor het aantal geschoolde en gekwalificeerde krachten toe- en dat der ongeschoolden afneemt. Dit zal de onderhandelingspositie van de laatste verbeteren en daardoor hun inkomens verhogen, met als resultaat een gelijkere inkomensverdeling. De toegang tot het onderwijs kan verder worden vergemakkelijkt door een subsidie op de kosten van levensonderhoud van studerenden.
De medezeggenschap verkeert nog slechts in de kinderschoenen. Daarom kunnen wij slechts voorzichtig voorwaarts gaan. De verantwoordelijkheden van ondernemingsraden e.d. moeten duidelijk worden vastgesteld en van enige reëele inhoud zijn, doch zij mogen de efficiëntie van het bedrijf niet aantasten. Dit betekent dat zij moeten worden beperkt tot enkele onderwerpen, maar niet tot oninteressante. Kwesties van ontslag van arbeiders en employés zowel als van gedrag in de onderneming, de bevordering van produktiviteit enz. zijn misschien goede voorbeelden. De taken moeten worden beperkt tot wat

de beschikbare leden aankunnen en zouden kunnen worden uitgebreid bij toenemende bekwaamheid van de beschikbare personen. Er zullen grote verschillen zijn tussen de verschillende landen in wat kan worden gedaan.
Er blijven ter discussie de doelen die geheel buiten het economische gebied liggen, doch een toenemend belang voor het menselijk welzijn vertonen. Deze liggen op het gebied van cultuur, moraal en menselijke verhoudingen in het algemeen. Met de verontschuldigingen die hij reeds aanbood, zij het de schrijver vergund enkele lekenopmerkingen te maken. Hij vraagt zich af of de keuring van films en radio- en televisieprogramma's niet verder kan gaan met de taak om hun opvoedende en beschavende taak positief te verbeteren, vooral voor de jongere generatie. Een alternatief is de socialisatie van de filmproduktie en -invoer. Is het niet een eigenaardige tegenstelling dat het onderwijs onder de strenge controle van de overheid staat, terwijl films praktisch ongecontroleerd op hun opvoedende waarde blijven? De auteur vraagt zich ook af of niet in het algemeen de verbetering van de opvoeding vooral moet komen door het voorbeeld der onderwijzers, leraren enz. en van alle volwassenen. Daarom vraagt hij zich af of de enige manier om jonge mensen een betere levenshouding bij te brengen niet bestaat uit een beter gedrag der ouderen en of niet openlijke kritiek op te gemakkelijke opvattingen daaromtrent en op onverantwoordelijk gedrag, alsmede strengere regels nodig zijn. De vraag blijft of de tegenwoordige generatie in staat is een striktere moraal te aanvaarden. Alleen zij die weten wat er op het spel staat, zijn daartoe in staat. Het behoud van onze beschaving zal afhangen van het aantal hunner en van het voorbeeld dat zij geven.

7.1.3 *Isolationisme is uit de tijd*
Terugkerend tot het beperktere gebied van de economische politiek willen wij enkele opmerkingen maken over de graad van centralisatie in politieke beslissingen, aansluitend bij § 2.2.7, 4.1.5 en 6.3.1. Ten gevolge van externe effecten (in geografische zin) van vele belangrijke beslissingen van dien aard moeten ettelijke instrumenten van economische politiek niet langer door nationale regeringen worden gehanteerd. Dit geldt in elk geval voor landen beneden de veertig miljoen inwoners. In plaats daarvan moeten de beslissingen genomen worden door supranationale autoriteiten van de soort die thans

in West-Europa worden gevormd. Vooral de middelen van de financiële en handelspolitiek en marktregelingen voor primaire goederen moeten op deze wijze worden behandeld. Wij moeten voortgaan 'blokken' van landen te integreren, die min of meer met de continenten samenvallen en de beste organisatie met zoveel woorden aan de orde stellen. Dit houdt een keuze van de te integreren gebieden en de te centraliseren politieke middelen in.
Wat de gebieden betreft, moet de samenwerkingsprocedure van de EEG veranderd worden. In plaats van over de associatie van afzonderlijke landen met de EEG te onderhandelen, moeten eerst de integratie van Afrika en de Arabische streek worden bevorderd en vervolgens moet de samenwerking tussen de geïntegreerde 'blokken' ter hand worden genomen. Natuurlijk is het geheel en al de zaak van deze streken om hun partners te kiezen, doch er kan een voordeel zijn in de samenwerking van aan elkaar grenzende gebieden.
Wat de middelen betreft, hebben wij reeds opgemerkt dat die der financiële en monetaire politiek in het Verdrag van Rome niet voldoende gecentraliseerd zijn. De handelspolitiek, die terecht volledig is gecentraliseerd in de EEG, is echter te protectionistisch. Verdere verlagingen van het buitentarief zullen in de toekomst nodig zijn. Dit is een voorbeeld van een verdere centralisatie van handelspolitiek, zoals die reeds door GATT wordt nagestreefd. Wij komen op deze zijde later terug.

7.1.4 *Orde in eigen huis is niet voldoende*

De voorstellen omtrent de economische orde en de economische politiek die in de voorafgaande paragrafen werden besproken, hebben betrekking op de nationale volkshuishoudingen en hun regeringen, met de nadruk op de westerse landen. Zij vormen de middelen om bij ons orde in eigen huis te brengen. De verbetering van onze orde blijft noodzakelijk ondanks de vooruitgang die wij reeds hebben geboekt. Het zal vooral de taak van de socialistische partijen in West-Europa en de Democratische Partij in de Verenigde Staten zijn om deze verbeteringen na te streven, zelfs wanneer zij door andere partijen worden uitgevoerd. Het zal een belangrijke opgave voor de genoemde partijen zijn en enige nieuwe formulering van hun programma's vergen. Hoe belangrijk deze taak ook is, het is niet voldoende als wij orde in eigen huis brengen. Zoals reeds uitvoerig betoogd, vraagt dit tijdperk een bredere aanpak. De dringendste

behoeften zijn die van de ontwikkelingslanden; hun doelen moeten ook de middelen beïnvloeden die andere landen aanwenden. In gewone taal: de westerse landen zullen aanzienlijke middelen en inspanningen moeten opbrengen om het Zuiden te helpen zijn doelen te bereiken. Zij moeten dit doen als onderdeel van de wereldgemeenschap, waarvan de zwakke plekken evenzeer onze zaak zijn als die van het Zuiden. In toenemende mate moeten wij er ons aan wennen om de wereldzaken op dezelfde manier te bespreken als onze interne aangelegenheden. De gevolgtrekking kan niet vermeden worden dat inderdaad aanzienlijke middelen en inspanningen nodig zijn. Berekeningen van verschillende groepen deskundigen hebben doen zien dat het bedrag dat thans voor dit doel door de westerse landen wordt beschikbaar gesteld, ongeveer $ 6 miljard, moet worden verhoogd tot het dubbele in de naaste toekomst. Een veel gebruikte formule is (zie § 5.1.3) dat 1% van het inkomen der ontwikkelde landen beschikbaar zou moeten worden gesteld. Als men deze formule alleen toepast op de publieke middelen, hetgeen niet altijd gedaan wordt, laat zij nog ruimte voor verdere vermeerdering: 1% is thans $ 8 miljard en zal in 1970 $ 12 miljard zijn. Voor publieke en private middelen te zamen is bepaald meer nodig. Daarenboven moeten menselijke inspanningen, vooral ook van leraren en technici, in grotere omvang dan thans worden ingezet. Enige cijfers zijn in § 5.1.4 gegeven. Een tastbaar deel van de noodzakelijke toenemingen moet van westerse zijde komen.

7.2 ZULLEN OOST EN WEST ELKAAR ONTMOETEN?

7.2.1 *Mogelijke veranderingen in het Oosten*

In hoofdstuk 6 hebben wij de overheersende plaats van het doel der veiligheid in het geheel van de politieke doelen onderstreept. De vraag moet nu worden gesteld, welke middelen toegepast kunnen worden om een hogere graad van veiligheid te bereiken. Het onderzoek naar zulke middelen moet worden gebaseerd op een poging om de aard van de tegenstelling tussen Oost en West te begrijpen. Er zijn in die tegenstelling twee hoofdcomponenten: het economische en het politieke stelsel. In de nu volgende paragrafen zullen wij de mogelijkheden bespreken om de tegenstelling inzake het economische stelsel te verzachten. Daarna (§ 7.3) zullen wij de mogelijkheden behandelen om een brug te bouwen over de politieke afgrond.

In de voorafgaande hoofdstukken hebben wij getracht de aard

van de economische stelsels van Oost en West te beschrijven. Een der hoofdstellingen die wij verdedigd hebben, is dat de twee tegengestelde stelsels aan het veranderen zijn en, op een aantal punten, naar elkaar toe bewegen. Wij hebben ook getracht te bewijzen dat de optimale sociaal-economische orde een gemengd karakter vertoont, met een natuurlijke taak voor een openbare en een particuliere sector. Ten slotte hebben wij gesteld dat geen enkel systeem zich kan veroorloven om veel minder efficiënt te zijn — in de ruimste betekenis — dan het optimale stelsel, omdat dat zou betekenen dat men bewust enige economische macht en hulpbronnen zou opgeven. Bij toenemende welvaart zal er wel enige speling zijn, omdat de zuiver economische vraagstukken minder relevant zullen worden. Wij moeten die speling echter ook weer niet overdrijven. Kunnen wij uit al deze kenmerken van de economische tegenstellingen enige aanwijzing vinden van een beter begrip? Naar de mening van de schrijver kunnen wij dat inderdaad. Dit betekent niet noodzakelijk dat zij gebruikt zullen worden. Tot nu toe hebben zowel de communistische leiders als de rechtse extremisten van het Westen er de voorkeur aan gegeven een zwart-witpropaganda te bedrijven. Voordat wij de vraag trachten te beantwoorden of een verandering in de officiële meningen in Oost en West mogelijk zal zijn, willen wij de werkelijke toestand bespreken. Zijn verdere veranderingen in het communistische stelsel te verwachten?

Op grond van onze analyse geloven wij dat er mogelijkheden zijn om de doelmatigheid van het stelsel te vergroten en er is een goede kans dat sommige dezer zullen worden ontdekt en toegepast. Enige voorbeelden volgen hier:

1. naar alle waarschijnlijkheid kan de mate van detail in de plannen worden verminderd zonder het evenwicht tussen de bedrijfstakken in gevaar te brengen;
2. de efficiëntie der produktie-eenheden kan worden verhoogd door meer vrijheid te geven aan de bedrijfsleiders, vooral van kleine eenheden;
3. de toewijzing van hulpbronnen kan worden verbeterd door het uitschakelen van prijsdiscriminatie, bijv. op het gebied van de kapitaaltoewijzingen en van de handel tussen communistische landen;
4. de aanpassing van vraag aan aanbod bij verbruiksgoederen kan worden versneld door de prijzen tussen zekere grenzen te laten bewegen.

7.2.2 *Mogelijke veranderingen in het Westen*
7.2.2 *Mogelijke veranderingen in het Westen*
Doch ook het economische en sociale stelsel van het Westen zal niet ophouden te veranderen. Het Westen is niet homogeen en sommige landen zijn al veel verder ontwikkeld dan andere. Doch zelfs in de meest ontwikkelde westerse landen zijn nog veranderingen nodig en de minder geavanceerde zullen volgen. Wij hebben onze eigen aanbevelingen reeds in voorgaande paragrafen geformuleerd (§ 7.1.2-7.1.3). De meeste veranderingen die kunnen worden verwacht in de beide groepen westerse landen, zullen verdere stappen naar de toestand van de optimale orde vormen. Sommige hunner vertonen socialistische trekken, eenvoudig omdat het economisch denken de rechtvaardiging heeft gevonden van een aantal afwijkingen van het zuivere laisser-faire en deze daardoor aanvaardbaar heeft gemaakt voor de niet-dogmatische groepen in het Westen, niet bij voorbaat socialistisch of kapitalistisch georiënteerd. Aldus kunnen wij verwachten dat in het Westen als geheel de publieke sector zal groeien. Wij kunnen verwachten dat sociale verzekering en andere vormen van inkomensherverdeling zich zullen verbreiden. Wij kunnen en moeten de middelen op onderwijsgebied versterken om de inkomensverdeling te verbeteren en wij kunnen en moeten de planning bevorderen.
Vele der veranderingen aan beide kanten zullen de verschillen tussen Oost en West verminderen, de overeenkomsten vermeerderen en de uitwisseling van ervaring versterken. Diepgaande discussies over de methoden van planopstelling, van het beoordelen van investeringsprojecten en van de bevordering van internationale handel worden reeds gehouden tussen economisten van Oost en West. Een bereidheid om bepaalde methoden van planning en politiek over te nemen kan reeds worden waargenomen. Dit alles zal het in toenemende mate moeilijk maken om door te gaan met de simplistische zwart-wit-terminologie en daardoor kunstmatig een grote afstand en gering begrip te handhaven.

7.2.3 *Het Zuiden kijkt naar Oost en West*
Sommige lezers zullen twijfelen aan de laatste zo optimistische conclusies. Zij zullen erop wijzen dat de publieke opinie in de communistische landen nog steeds sterk geïsoleerd wordt gehouden van invloeden van buiten, zelfs van de invloed van de eigen wetenschapsmensen, en dat er nog een zeer machtige

controle bestaat. Daar steekt natuurlijk veel waars in. Toch nemen de aanwijzingen toe dat de jongere generatie een andere houding begint te zoeken en dat zelfs de autoriteiten enige vrijheid van discussie toelaten. Doch veel belangrijker is het feit dat een groot deel van de Oost-West-discussie niet plaatsvindt in het Oosten of het Westen zelf, doch in het Zuiden. Het is in de ontwikkelingslanden, die zich niet gebonden voelen aan een van beide, dat zowel het Oosten als het Westen vrijelijk hun systemen kunnen presenteren en dat ook voortdurend doen bij hun raadgevende arbeid. Het hangt voor een groot deel van de bekwaamheid en de horizon van de westerse adviseurs in ontwikkelingslanden af, of zij de discussie in een realistische en verdraagzame richting kunnen drijven. Vele politici en economisten in ontwikkelingslanden zien reeds zeer wel de gelijkenissen tussen de communistische en de westerse stelsels en zijn er zich van bewust dat het meer en meer een kwestie van nuancering is en minder een van zwart-wit-contrast. Om andere redenen, hieronder nog te bespreken, zal het belangrijk zijn als de intelligentsia van het Zuiden haar eigen onafhankelijke filosofie over zulke zaken kan ontwikkelen en objectieve voorlichting meer zal waarderen dan vertekende voorstellingen.

7.2.4 *De controverse over de besluitvorming*

Na onze poging de aard van het conflict over de sociaal-economische vragen bloot te leggen, willen wij nu enige opmerkingen maken over de veel moeilijker controverse aangaande de politieke besluitvorming. Hier zijn de verschillen bepaald belangrijker en is er minder blijk van enige toenadering. Interessant is dat dit contrast niet door de communistische propaganda wordt belicht; eerder enigszins verborgen en verdoezeld. Zij noemen hun politieke stelsel democratisch, doch zijn er niet zo trots op om het openlijk te presenteren als bij hun economische stelsel. Zij noemen hun systeem niet een dictatuur — ook al gebruiken zij bij gelegenheid de term 'dictatuur van het proletariaat' die verondersteld wordt beter te zijn dan (onze) democratie. Zij hebben een theorie over het afsterven van de staat, doch het nieuwe programma doet geen nauwkeurige voorstellen in dit opzicht. Erkend moet intussen worden dat zij niet zo lang geleden de periode beperkten gedurende welke één bepaalde persoon aan de macht kan zijn. Dit is een zeer bescheiden stap, die op geen enkele wijze de macht van de heersende

partij beperkt. Wellicht belangrijker is de neiging om commissies de plaats te doen innemen van afzonderlijke personen; doch ook dit is een zeer bescheiden verandering.
In het Westen heeft men in de laatste tijd bepaalde grenzen van de democratische procedures opnieuw erkend. De veranderingen in Frankrijk zijn in dit verband veelbetekenend. Er zijn twee kwesties aan de orde, die wij in § 5.2.3 bespraken: gebrek aan besluitvaardigheid en conservatisme van de openbare mening, als gevolg van gebrek aan kennis en van te veel propaganda van geïnteresseerde groepen. Geen duidelijke pogingen zijn in de leidende westerse landen ondernomen om deze nadelen te overwinnen.

7.2.5 *Voorwaarden tot coëxistentie*

Tegen de achtergrond van de twee voornaamste conflicten tussen Oost en West zullen wij nu enige voorwaarden bespreken die vervuld moeten zijn, opdat een stabieler vorm van coëxistentie kan worden gevonden.
Een eerste voorwaarde is dat beide partijen werkelijk geloven dat de andere zal voortbestaan. Dit geloof kan worden versterkt door blijken van kracht van de andere partij, en niet alleen militaire kracht.
Een verdere voorwaarde is dat men overeenstemming kan bereiken over regels voor vreedzame evolutie. Deze regels moeten zowel betrekking hebben op veranderingen van grondgebied als op veranderingen in het politieke en sociale stelsel. Het is duidelijk dat deze regels niet de beide partijen volledig kunnen bevredigen. Er moeten concessies worden gedaan, zoals eerder werd gesteld (§ 5.3.4). Bij het doen van concessies zal elke partij proberen voor haar relatief minder belangrijke punten op te geven en vast te houden aan de meest essentiële elementen. Dit kan indien de uiteindelijke doelen van beide partijen niet tegenstrijdig aan elkaar zijn. Het is de opgave van onze analyse om zulke mogelijkheden aan te geven.
Op het gebied van het sociaal-economische systeem kunnen wij ons afvragen welke elementen van het kapitalistische stelsel voor communisten het minst aanvaardbaar zijn. Naar alle waarschijnlijkheid zijn dit de gevallen waar duidelijke uitbuiting bewezen kan worden en dat is vooral het geval als grote persoonlijke inkomens worden verkregen uit operaties die voor de gemeenschap van geen nut zijn. Dit geldt voor speculatieve transacties of grondrente, om niet te spreken van inkomens uit

omkoperij. Aan de andere kant kunnen wij ons afvragen welke elementen in de particuliere produktie voor het Westen het meest waardevol zijn. Deze zijn naar alle waarschijnlijkheid de hoge efficiëntie, de betrekkelijke afwezigheid van bureaucratie en onnodige inmenging van de regering. Dit voorbeeld laat zien waar de beste mogelijkheden liggen voor overeenstemming over welke veranderingen in het economische stelsel als wenselijk aanvaard moeten worden: de uitschakeling van wat communisten zien als de ergste uitwassen en het behouden van wat het Westen de grootste voordelen acht. Natuurlijk is een overeenstemming alleen mogelijk wanneer de relatieve waardering van de genoemde elementen niet te veel uiteenloopt tussen beide partijen en er de wil bestaat om overeenstemming te bereiken.

Een ander voorbeeld moge worden gegeven op het gebied van de politieke besluitvorming. In het Westen vindt men dat de ergste uitwassen van het autoritaire stelsel het gebruik van onmenselijke behandeling is, in het bijzonder geweldpleging tegenover het menselijk leven. Men is van mening dat een dictatuur meer aanvaardbaar is wanneer zij wordt uitgeoefend door bekwame regeerders dan door kortzichtige; of wanneer zij tijdelijk wordt toegepast in een goed-gedefinieerde noodtoestand dan wanneer zij zonder enige begrenzing wordt gehanteerd; en meer aanvaardbaar wanneer persoonlijke belangen niet in het spel zijn. Als de communisten met de relatieve waardeoordelen die hierin besloten liggen, zouden instemmen, en belang zagen in een overeenkomst, zou er opnieuw een mogelijkheid bestaan tot de formulering van enige aanvaardbare regels.

Een laatste bijdrage zou kunnen bestaan in een onderzoek naar stelsels van besluitvorming waarin bepaalde zwakke plekken van het parlementaire stelsel worden vermeden zonder dat men zijn toevlucht neemt tot de dictatuur. Deze kunnen worden gevonden in het stemmen met gewogen stemaantallen (dwz. gekwalificeerde meerderheidsbesluiten) of door het reserveren van een deel der stemmen voor deskundigen op verschillende terreinen.

7.3 CYBERNETICA IN HET KERNTIJDPERK

7.3.1 *Welvaart en veiligheid zijn niet te scheiden*

Kunnen wij nu enige instellingen en middelen aanbevelen voor de wereldgemeenschap waarmede wij kans hebben doelen te

bereiken die in hoofdstuk 6 zijn geformuleerd? De mogelijkheden zijn beperkt, doch er is een dringende behoefte om het vacuüm op te vullen. Zelfs de meest bescheiden poging kan de moeite waard zijn, al was het maar door de discussie op gang te brengen.

De organisaties die wij nodig hebben, moeten tegelijkertijd de veiligheid en de economische en sociale doelen verwerkelijken. Zoals wij reeds betoogden (§ 6.3.4) zijn de samenhangen te eng om te worden verwaarloosd. Veiligheid vereist macht; macht is ondeelbaar en wie haar heeft zal haar in alle levensgebieden toepassen. Bovendien is welvaart zonder veiligheid ondenkbaar; en veiligheid zal enige economische vraagstukken scheppen. De onderlinge samenhang houdt o.a. in dat het de moeite waard kan zijn om ons enige opofferingen te getroosten in de zuiver economische sfeer als daarmede de veiligheid kan worden bevorderd. Met andere woorden, de waarde van een internationale orde moet niet alleen worden beoordeeld op grond van haar economische aspecten, doch evenzeer op haar veiligheidsaspecten.

7.3.2 *Westen en Zuiden moeten sociaal sterk worden*

Uit de lijst van doelen die in hoofdstuk 6 is gegeven, kunnen wij zien dat de verbetering van de levensomstandigheden in ontwikkelingslanden vanuit menselijk gezichtspunt het meest dringende doel is. Uit de analyse der middelen, die in dit hoofdstuk is gegeven, kunnen wij concluderen dat dit doel het krachtigst kan worden bevorderd door een intensieve samenwerking tussen West en Zuid. Terwijl de dringende behoeften in het Zuiden op zich zelf een voldoende reden zijn om de grotere inspanning te verrichten die in § 7.1.4 werd voorgesteld, is er een ander argument te hunnen gunste aan te voeren. Zoals wij vroeger hebben uiteengezet (§ 5.3.5 en 7.2.5) is het zeer belangrijk voor de wereldveiligheid dat de beide voornaamste machtspolen in elkaars voortbestaan geloven. Niets zou meer bijdragen tot de overtuiging der communistische heersers dat het Westen niet zal ophouden te bestaan dan een van fantasie getuigende gemeenschappelijke politiek van wereldontwikkeling en een belangrijke bijdrage daartoe door het Westen — regeringen en burgers. Als daarenboven het Westen zijn eigen gemengde stelsel verder zou kunnen ontwikkelen, teneinde de slechtste zijden van het kapitalisme verder te doen verdwijnen die nog steeds in de minder ontwikkelde westerse landen be-

staan, zou iets van het wantrouwen dat in het Oosten bestaat, en niet altijd zonder reden, kunnen worden weggenomen. Het is daarom een kwestie van de hoogste prioriteit om de sociale kracht van West en Zuid te versterken en hun economische stelsels verder te hervormen.

7.3.3 *Een wereldontwikkelingspolitiek*

De groep van instellingen en middelen die vereist zijn voor internationale ontwikkeling, kan worden afgeleid uit de voorafgaande discussie. De voornaamste middelen voor een stabiele ontwikkelingspolitiek zijn reeds aangeduid (§ 5.1.2-5.1.4). De noodzaak om enige daarvan op een bovennationaal peil toe te passen is ook reeds beklemtoond (§ 7.1.3) en de orde van grootte der middelen is genoemd (§ 7.1.4). Wij moeten deze elementen combineren en op wereldniveau toepassen. Een korte samenvatting moge als illustratie gegeven worden.

Er moet een wereldontwikkelingsplan worden opgesteld door het Secretariaat van de Verenigde Naties, dat de voornaamste trekken aangeeft, zoals de groeivoet van de inkomens in de verschillende werelddelen en de grootste landen, de groeisnelheid van verbruik en investeringen en het peil der financiële bijdragen van de ontwikkelde landen, de in- en uitvoeren en de overheidsuitgaven. Dit plan moet worden besproken met de Regionale Commissies van de Verenigde Naties en de betrokken regeringen en kan daarna als basis dienen voor de toekomstige activiteiten van regeringen en internationale organisaties. In de jaarlijkse discussies van de Economische en Sociale Raad en van de Algemene Vergadering kunnen de resultaten van de politiek in het recente verleden worden vergeleken met de doelen van het plan en kunnen aanbevelingen worden geformuleerd omtrent noodzakelijke veranderingen in de politiek. De middelen ter beschikking van de internationale instellingen, in het bijzonder de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling, de Internationale Ontwikkelings-Associatie, het Speciale Fonds, UNESCO, FAO, ILO en enkele andere, moeten in harmonie gebracht worden met de aanbevolen politiek. Een nieuwe instelling moet worden toegevoegd aan de reeds bestaande, nl. een internationaal ministerie van Financiën dat 'gewone' uitgaven voor ontwikkeling moet financieren, administreren en verrichten, bedoeld om de kapitaaloverdrachten aan te vullen, die de taak van de IBRD en de IDA vormen. Dit ministerie van Financiën zou ook een verzekeringsstelsel tegen

exportdalingen kunnen uitvoeren, zoals niet lang geleden door een groep deskundigen is voorgesteld. Bij dit stelsel betalen de leden-regeringen premies evenredig met de nationale inkomens der landen en verkrijgen daardoor een recht op uitkeringen wanneer de exporten hunner landen meer dan $2^1/_2$% dalen beneden de voorafgaande 3-jaarsgemiddelden.
Wij menen dat door de aangegeven middelen een van fantasie getuigende internationale ontwikkelingspolitiek van voldoende stabiliteit kan worden uitgevoerd, die aanzienlijk kan bijdragen tot de welvaart en de veiligheid van de wereld. Natuurlijk zal veel afhangen van de medewerking van de nationale regeringen, maar als aan genoemde internationale instellingen meer middelen en macht worden gegeven, zal het niet langer alleen van de nationale regeringen afhangen. Wij moeten bovendien hopen dat de jongere generatie in staat zal blijken een bredere kijk te ontwikkelen en het soort internationaal ambtenaar zal opleveren dat wij zo nodig hebben.

7.3.4 *Op zoek naar een stelsel van coëxistentie*

Wij willen nu de veiligheidsaspecten van de internationale orde bespreken. Veiligheid kan alleen worden verkregen door een overeenkomst tussen de twee voornaamste machtspolen, die zich nu in een onzeker evenwicht bevinden, dat grote risico's inhoudt (zie § 5.3.1). Als zulk een overeenkomst wil werken moet zij gedragsregels voor de internationale politiek inhouden, te volgen in de belangrijkste situaties die zich eventueel kunnen voordoen, en over het gebruik van geweld. De ideale toestand van werkelijke stabiliteit zou die zijn waarin een sterke krijgsmacht van de Verenigde Naties orde en veiligheid zou handhaven en zo nodig het uitvoeren van de overeenkomst zou kunnen afdwingen. Ofschoon het zeer moeilijk is om op het ogenblik te zien hoe zulk een ideale toestand zou kunnen worden bereikt, maakt de hoge urgentie van het vraagstuk het wenselijk de mogelijkheden te bestuderen. In de communistische propaganda wordt het begrip coëxistentie gebruikt, doch zijn betekenis is verre van duidelijk. Westerse onderzoekers kunnen een bijdrage leveren door te trachten het begrip een inhoud te geven die zij wenselijk achten en door om discussie te verzoeken.
Er zijn regels nodig voor het gebruik van de krijgsmacht der Verenigde Naties of voor het gedrag van de regeringen de instellingen der Verenigde Naties om het gebruik van de krijgs-

macht te vermijden. In bekende termen moeten deze regels vaststellen wat beschouwd moet worden als legale en vreedzame evolutie. Zoals wij in § 7.2.5 hebben betoogd, kunnen deze regels alleen aanvaard worden, als beide partijen in het conflict van vandaag concessies doen. Zoals de voorbeelden in § 7.2.5 aantonen, kan een groep van hervormingen worden gedefinieerd die beide partijen als aanvaardbaar beschouwen en veranderingen of evoluties die binnen deze lijst vallen kunnen als legaal worden beschouwd. Als de gewapende macht van enige partij of regering zich tegen zulke veranderingen zou verzetten, zouden zij zich blootstellen aan tegenmaatregelen van de Verenigde Naties.

De gedragsregels moeten ook een procedure van besluitvorming voor de Algemene Vergadering der Verenigde Naties bevatten, in het bijzonder voor het gebruik van de krijgsmacht. Ook zullen vragen moeten worden behandeld betreffende het lidmaatschap van de Verenigde Naties en de samenstelling van de krijgsmacht, het aantal stemmen van elk lid-land en de eventuele stemrechten van deskundigen. Naast andere mogelijkheden zou schrijver dezes de volgende willen noemen. Het lijkt redelijk dat China (vasteland) lid wordt van de Verenigde Naties. Het schijnt ook redelijk dat kleine landen minder stemrecht hebben dan grote en dat ook enige invloed wordt gegeven aan de economische kracht van een land. De mogelijkheid worde eveneens beschouwd om even grote invloed toe te kennen aan de drie delen die wij steeds als het Oosten, het Zuiden en het Westen hebben aangeduid. Intussen heeft de Wereldhandelsconferentie een andere, voor alle leden-landen aanvaardbare vertegenwoordiging in de Wereldhandelsraad aanvaard, die bij ons geen bezwaar ontmoet.

De ideale toestand waarvan wij spraken is niet het enige alternatief op de huidige toestand. Andere machtsconfiguraties zijn wellicht wat stabieler dan het twee-polenstelsel. Zo zou, zolang geen overeenstemming over de gedragsregels is verkregen, een drie-polenstelsel, gevormd door de twee bestaande polen — liefst met verminderde sterkte — en een krijgsmacht der Verenigde Naties van vergelijkbare sterkte denkbaar zijn. Misschien kan zelfs gedacht worden aan een vier-polenstelsel waarin de een of andere krijgsmacht voor het Zuiden zou meespelen. Onafhankelijk van de oplossing die wordt gekozen, is er iets te zeggen voor het toekennen van een groter gewicht aan de neutrale landen van het Zuiden dan tot nu toe het geval was. Een

der redenen daartoe zou zijn dat als Oost en West niet in staat of bereid zijn een overeenkomst te sluiten, dit een testimonium paupertatis (een bewijs van geestelijke armoede) betekent, dat een recht geeft aan het Zuiden om de belangen van de gehele wereld te vertegenwoordigen. Een verdere reden is dat de problemen van het Zuiden de meest nijpende zijn en een laatste, dat het Zuiden betere relaties onderhoudt met Oost en West dan de laatstgenoemde met elkaar.

7.3.5 *De weg naar grotere veiligheid: ontwapening*

De pogingen die tot dusverre zijn ondernomen door de regeringen van de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten om te komen tot een stabieler internationaal evenwicht zijn voornamelijk gericht geweest op ontwapening. In de discussies over ontwapening is weinig aandacht geschonken aan de internationale orde die voor de huidige in de plaats zou moeten komen. De vooruitgang die tot de zomer van 1964 was gemaakt, is niet indrukwekkend.

Het is niet eenvoudig om een juist beeld te geven van de onderhandelingen en de daar bij betrokken problemen. De informatie daarover is beperkt. Bovendien wordt het beeld verdoezeld door de propaganda van beide zijden en de vertekende informatie die verbreid wordt door sommige gevestigde belangen. Na langdurige en vruchteloze onderhandelingen tussen een kleinere groep landen werden de besprekingen opnieuw opgenomen in een commissie waarin landen van Oost, Zuid en West zitting hebben. Als basis voor de discussie werd een gemeenschappelijke verklaring van de regeringen van de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten over beginselen beschikbaar gesteld voor de besprekingen van 20 september 1961. De volgende dezer beginselen zijn van bijzonder belang:

1. het ontwapeningsprogramma moet de noodzakelijke voorzieningen bevatten voor vijf groepen van maatregelen die het proces kenmerken (inhoudende o.a. het ontbinden van gewapende eenheden, de ontmanteling van militaire bases, het stoppen van de bewapeningsproduktie, het vernietigen van voorraden en van de overbrengingsmiddelen enz);
2. het programma moet worden uitgevoerd in een overeengekomen volgorde en de overgang naar een volgende fase moeten alleen plaatsvinden na een controle van de uitvoering der maatregelen in de voorafgaande fase;

3. alle maatregelen moeten het militaire evenwicht onaangetast laten;
4. zij moeten worden uitgevoerd onder strenge en effectieve internationale controle; een Internationale Ontwapenings-Organisatie worde ingesteld, welker inspecteurs onbeperkte toegang zonder veto verzekerd wordt tot alle noodzakelijke plaatsen;
5. gedurende en na de uitvoering van het programma moeten de noodzakelijke maatregelen genomen worden ter handhaving van internationale vrede en veiligheid, inclusief de verplichting van staten om manschappen beschikbaar te stellen voor een internationale vredesmacht; regelingen voor het gebruik van deze macht moeten garanderen dat de Verenigde Naties effectief dreiging met of elk gebruik van wapenen kan afschrikken of onderdrukken die de doelstellingen en principes van de Verenigde Naties zou aantasten.

De discussies zijn voornamelijk gebaseerd geweest op twee concrete voorstellen die aan de vergadering zijn voorgelegd, één door de Sowjet-Unie en één door de Verenigde Staten geformuleerd.

Onder de vraagstukken die tot nu toe moeilijkheden in de onderhandelingen hebben veroorzaakt, komen de volgende op de voorgrond:

a. handhaven de voorstellen tot de te nemen concrete stappen het evenwicht tussen de twee machtspolen — een evenwicht gekenmerkt door een duidelijke voorsprong in geografische ligging en conventionele wapenen voor de Sowjet-Unie en een grote voorsprong in kernwapenen voor de Verenigde Staten?

b. welke bevoegdheden moeten aan de inspecteurs worden gegeven?

In 1963 heeft het laatste probleem onoverkomelijke moeilijkheden veroorzaakt door de oppositie van de Sowjet-Unie tegen bijna elke inspectie op hun grondgebied. Een van de verklaringen die daardoor worden gegeven, is dat het Russische verdedigingsstelsel rust op een beperkt aantal geheime bases van waaruit raketten kunnen worden gelanceerd.

Wegens de schaarse informatie is het uiterst moeilijk om commentaar te geven over de vooruitzichten en de aard van een oplossing. Het is zeer onbevredigend dat deze vraag van leven of dood voor de gehele wereld in handen is van een zeer klein

aantal deskundigen en politici, waarvan een deel, op de een of andere wijze, een gevestigd belang heeft. Bij enige gelegenheden bestond de indruk dat wetenschappelijke deskundigen overeenstemming kunnen bereiken over problemen waar de politici dat niet kunnen. Men vraagt zich daarom af of het niet raadzaam is om reële invloed te geven aan wetenschapsmannen als zodanig. De neiging om de groep der onderhandelende landen te vergroten, vooral door vertegenwoordigers van het Zuiden op te nemen, moet worden toegejuicht en gesteund om de in § 7.3.4 aangegeven redenen. Het schijnt noodzakelijk om aan de agenda de voornaamste elementen van een nieuwe internationale orde toe te voegen, behandeld in § 7.2.5. Het is niet duidelijk hoe de regelingen betreffende het gebruik van de krijgsmacht kunnen worden vastgesteld zonder dat er over de hoofdlijnen van die orde overeenstemming is. Grotere klaarheid over de vorm van de toekomstige orde, die het gemeenschappelijk belang in vreedzame coëxistentie tot uitdrukking moet brengen, schijnt ook een der wegen te zijn om het sterke wantrouwen tussen de twee polen te verminderen. De schrijver hoopt dat enkele der hiervoor gedane suggesties daarbij van enig nut zijn.

Lange tijd hebben velen gedacht dat een van de grootste problemen van de ontwapening in de economische consequenties ervan gelegen zou zijn. Dit is geen werkelijk probleem. Weliswaar zal een vermindering der militaire uitgaven de samenstelling van de vraag veranderen, en zal de produktie daaraan moeten worden aangepast. Deze aanpassingen zullen pijnlijk zijn voor sommige bevolkingsgroepen. Deze groepen moeten worden geholpen om zich te heroriënteren. Doch zowel het oostelijke als het westelijke stelsel is in staat om de noodzakelijke veranderingen te organiseren. De middelen voor zulk een bijstand en voor deze veranderingen kunnen gemakkelijk worden teruggebracht, omdat in beginsel alle landen welvarender zullen worden als de zware last der bewapening van hen zal zijn afgenomen. Men kan dus geen argument tegen de ontwapening ontlenen aan de veronderstelde 'ongunstige' economische gevolgen: het omgekeerde is waar.

Lijst van gebruikte afkortingen

CEPAL	Economische Commissie (der Verenigde Naties) voor Latijns Amerika
ECA	Economische Commissie (der Verenigde Naties) voor Afrika
ECAFE	Economische Commissie (der Verenigde Naties) voor Azië en het Verre Oosten
EEG	Europese Economische Gemeenschap
GATT	Algemene Overeenkomst over Tarieven en Handel
NEP	Nieuwe Economische Politiek (in de Sowjet-Unie, in de jaren twintig)
OECD	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (organisatie der 'rijke landen')
OEEC	Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (organisatie van Westeuropese landen die Marshall hulp ontvingen)